

Віктор КУХТА, Степан КУХТА

РОЗВИТОК СТОМАТОЛОГІЇ У ЛЬВОВІ ДО СЕРЕДИНИ XIX СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено етапи розвитку одонтостоматології у Львові до середини XIX століття. Упродовж останньої чверті XVIII століття у Львові виникли сприятливі умови зародження наукових медичних шкіл, в т. ч. стоматологічної завдяки організації медичної освіти вищого рівня. З 1773 року А. Крупинський розпочав систематичне викладання самостійного розділу «Анатомія зубів і порожнини рота» спочатку слухачам Collegium Medicum, згодом медичного факультету Львівського університету. З 1828 року в університетські навчальні плани медиків включена обов'язкова дисципліна «Дентіоатрія». Її почергово викладали професори Карл Прокоп Каліга та Вінцент Штраський. К. П. Каліга перший у Львові написав посібник «Über die Krankheiten der Zähne und die Mittel sie zu heilen» (1834), заклавши тим самим фундамент майбутньої стоматологічної школи.

Становлення та розвиток львівської одонтостоматології пов'язані з особливостями стану медицини міста. У середньовічному Львові 1256-1356 поряд з народним зуболікуванням знахарів і волхвів медична допомога при хворобах зубів і порожнини рота надавалась при храмах і монастирях монахами-цілителями, придворними медиками, хірургами, аптекарями і цеховими фахівцями – цирульниками, повитухами та ін [19]. Уже в ці часи вирізняються фахівці-умільці з видалення зубів – зубоволоки. З наданням Магдебурзького права в кінці XIV ст. у Львові виникає цех цирульників як перше фахове об'єднання медиків Львова [11]. В актовій книзі магістрату Львова збереглося ім'я померлого у 1382 р. цирульника Ватеруші з вулиці Краківської. Будинок цирульника Ватеруші знаходився неподалік ансамблю Вірменського Собору на східній стороні Краківської вулиці з вікнами на захід. Можливо на розі Вірменської і Краківської вулиць на вільній тепер території, що утворилася вже у 20 ст. внаслідок самовільного обвалу середньовічних будівель. У львівських цехових медиків настільними були книжки: С.Русина «Травник», написана в 1534 р. українською

мовою (870 сторінок), «Наука цирульництва» Л.Перини (1742-1812) польською мовою, підручник австрійського дантиста «Наука про хвороби зубів і ясен» Якоба Пленка з м.Буда (1731-1807), німецькою і польською мовами «Наука хірургії» Якова Шимкевича (1775-1818) з Вільно [6, 9, 10, 25]. Фахова діяльність цехових медиків описана в численних працях з історії медицини Львова [16, 19, 21]. Статутний цех цирульників проіснував у Львові до 1773 року [12]. Від тоді всі практикуючі медики Галичини вже підлягали обов'язковій державній кваліфікаційній атестації при медичній колегії на чолі з протомедиком професором Андрієм Крупинським, який для їх підготовки видав п'ятитомний підручник на 2170 сторінок з анатомо-фізіологічним розділом порожнини рота і зубів, їх хвороб та способів лікування [9, 24]. З кінця 18 століття після закриття цеху цирульників у Львові замість давніх цехів і корпорацій починають діяти фахові товариства – гremіуми (gremium), в т.ч. аптекарів, лікарів, науковців і т.д. Також виникає фахове товариство хірургів-практиків, яке почергово очолювали професори медичного факультету Георг Хмел з 1795 р., потім Франц Мазох, дід знаного письменника Мазоха Леопольда фон Захера [7, 20]. Власне члени цього товариства вважались провідними фахівцями хірургії зубів і порожнини рота, з числа яких виходили перші поєднані в одній особі доктори хірургії і дентистики, один з яких у 1830 р. став першим у Львові професором та автором підручника дентіатрії.

Зародження та створення в Україні стоматологічних шкіл відбувалось за різних умов, переважно в містах з університетським статусом: Київ (1632, 1834), Львів (1661, 1784), Харків (1805), Одеса (1865), Чернівці (1875) та інші [16]. На етапі їх становлення основним питанням була організація фахового навчання, створення професійних товариств і спілок, проведення наукових конференцій та лікарських з'їздів, захист дисертаційних праць, видання фахових видань – журналів, збірників, підручників, монографій тощо [15, 18]. Подібними були процеси у Харкові і Львові. У 1817 р. галичанин з Тернопільщини Йосиф Мокій Бродович захищає першу дисертацію за темою «Анатомія і фізіологія зубів людини», яка за твердженням його сучасників стає фаховим тогочасним підручником для студентів медицини [17]. Вперше в Україні створюються доцентські курси одонтостоматології з базовими поліклініками у Львові (1894-1907) і Харкові (1901-1906), організуються кафедри стоматології (1913, 1919) на чолі з професорами А.Цешинським (1913-1941) та Г.Масловим (1919-1926). Обидва створюють, редагують у Львові і

видають журнали «Дентистика» (1923-29), «Одонтологія» (1925-26) і «Стоматологія». Обидва професори автори ряду ґрунтовних фахових підручників і монографій загальнодержавного значення в Росії і Польщі, зокрема «Рентгенологія» А.Цешинського та «Підручник стоматології» у двох частинах за редакцією Г.Маслова, про що чомусь майже не згадують вчені харківської школи [3, 8]. Але це все стало можливим пізніше. А до того зуболікарська допомога надавалась усіма медиками. Патологія зубів і порожнини рота вивчалась серед інших хвороб людини у послідовності «від голови – до п'ят». Аж 1728 р. у Парижі врешті народилася дентистика [27]. Творцем цієї нової дисципліни був паризький цирульник-хірург з дипломом Сорбонського університету придворний лікар П'єр Фошар, який всеціло займався лікуванням патології органів порожнини рота. Написав 1728 р. перший двотомний підручник «Хірургічна дентистика» й добився університетського контролю за освітою і сертифікацією дентистів. Першими університетськими професорами зуболікування в Австрії стали Георг Едлі Карабеллі у Відні (1830), Прокіп Карл Каліга у Львові (1830 р.), М.Йосиф Бродович і Людвіг Берковський (1831-1860) у Кракові [17].

Як подає у своїй статті перший декан відродженого у клініках новозбудованого медичного містечка факультету Львівського університету Генрик Кадий на початку 19 ст., а саме у 1828 році, при кафедрі фармацевтики введена посада професора зуболікування, яку в 1830-1842 рр. обіймав Карл Прокіп Каліга [5, 20]. Він написав підручник «Хвороби зубів і засоби їх лікування» (*Über die Krankheiten der Zähne und die Mittel sie zu heilen*) з численними рисунками щелеп і зубів та присвятив її своєму вчителеві multitytulari професорові Йогану Непомуку фон Райману [26]. Це титулований європейський вчений, який з 1833 року очолив Віденський університет. Його учнями були К.П.Каліга, Г.Е.Карабеллі, Й.М.Бродович та Й.Беррес. Підручник Каліги К.П. за номером 14 числиться у списку медичної літератури, яку вдова професора Андрія Гоньки передала бібліотеці інституту одонтології Львівського університету 22 липня 1910 р. Але ми тоді ще не знали, що її автор львів'янин. А сам примірник підручника від професора А.Гоньки в бібліотеці кафедри та університету не зберігся. Віденський ректор Й.Н. фон Райман посприяв виданню підручника 1838 р. у Відні з відзначенням на титульній сторінці звання професора зуболікування Львівського університету Карла Прокопа Каліги [22]. В час роботи у Львові К.Прокіп Каліга добре знався з професором анатомії і патології

Львівського університету у 1817-1831 рр. Йозефом Берресом, з яким мав приятельські стосунки. Йозеф фон Беррес (1796-1844), магістр хірургії та акушерства Віденського університету після захисту дисертації (1817), яка теж зберігається у бібліотеці Віденського університету, став професором анатомії і патології медичного факультету Львівського університету у 1817-1832 рр. Разом зі своїм попередником професором Й.В.Гільдебрандом започаткували у Львові унікальний анатомічний музей. У власній кам'яниці влаштував лабораторію для експериментів з фототипії з товаришами Йозефом Польшнером, Йоганом Гльойснером та Прокопом Калігою [4,13]. Тому від самого початку винайдення фотографії, у Львові виконані і збереглися ранні фотографії 1841-45рр.

Здавалось би, що пошуки фотопортрета або репродукції живописного портрета професора К.П.Каліги, якого в його особистій справі та в архіві медичного університету нема, будуть успішними. На жаль його ми не знайшли серед виготовлених перших львівських фотографій, з винахідниками й авторами якої П.Каліга дуже добре знався. Ми не виявили підписаного зображення львівського професора зуболікування К.Прокопа Каліги і в інших джерелах. Хоча в Європі завжди було модним замовляти портрети у гастролюючих французьких, італійських, іспанських та голландських художників майстрів мініатюри. В тогочасних газетах згадується мініатюра на слоновій кістці відомий мініпортрет харківського професора В.Н.Каразіна авторства француза Де Шатобурома [2]. Згодом з цих мініатюр олійними фарбами робили портрети, в пізніші часи – фотокерамічні медальйони, в т.ч. для надмогильних пам'ятників. Портрети відомих і знатних львів'ян, до яких безперечно належала професура медичного факультету, виготовляли львівські художники А.Парутський, А.Рейхан, Гаттон (1830-40 р.), Карл Ауер, Й.Галлер та М.Годевський (1799-1875), на міських пейзажах яких часто зображується будинок професора Й.Берреса [6,10].

Заслуговує хоча б побіжної характеристики період, у який Карл Прокіп Каліга працював на медичному факультеті львівського університету. Це був час розквіту людського Духу, Науки і Мистецтва на зламі століть, від Словенії, Хорватії, Боснії і Герцеговини до Галичини, Володимирії і Буковини, від Любляни і Загреба до Чернівців і Львова, тобто у всьому ареалі Дунайської імперії Габсбургів. І Львів був причетний до цього [10]. Одночасно йшла забудова віденської Рінг-штрассе і Губернаторських валів нинішнього проспекту Свободи у Львові. Галичанам ніколи не було так добре, як

хотілось, але чомусь ціле 20-е століття й навіть початок 21-го живе реально, а не міфічна наша ностальгія за духовною причетністю до європейської спільноти. І хоча за формою та назвою це була Габсбурзька імперія, але за народно-етнічною демографією і сутністю це був величезний переважно слов'янсько-державний простір, яким правили австрійські німці. Подібне було і в Росії, але тут поліетнічною державою від Катерини II управляв лише німецький царський двір.

У Львові К.П. Каліга ще застав маститих вчених професорів медичного факультету [7, 8]. Взірцем йому служили віденський випускник Петер Крауснекер (1766-1832) – керівник кафедри анатомії 1791-1803 рр., ректор університету 1823/24 навчального року, та його друг професор хімії і фармацевтики Антон Гльойснер. Ці два велети науки разом склали й видали каталог колекцій Львівського університету.

В часи К.П.Каліги викладацький корпус медико-хірургічного інституту Львівського університету складало близько десяти осіб: професори анатоми Йозеф фон Беррес (1796-1844) і Антон Гайндль (1803-1855), фізіології і патології Войцех Жердзінський, хімії, фармацевтики та природничої історії в 1831-1849 рр. Франц Глюбек, Домінік Колумбус, Кнер Рудольф, Йоганн Гльойснер, майбутні ректори університету терапевт Франц Бабель де Фронсберг (1773-1841), хірурги Франц Мазох (1763-1845), Фердинанд Штехер фон Себенітц (1779-1857) і Карл Странський (1797-?), він же протомедик Галичини.

У 1836-1844 рр. згадуваний університетський професор природничої історії і фізики доктор медицини Йоганн Гльойснер, син професора фармації А.Гльойснера сам сконструював дагеротип і обладнав потужну хімічну лабораторію університету, в якій продовжував експериментальні дослідження [6], бо разом з Й.Берресом, К.Калігою і пізніше Й.Польманом цікавились та експериментували з дагеротипією. Хімік і графік Й.Польман пізніше став відомим як автор перших кольорових дагеротипів і фотопортретів у Львові. Його брат Фрідріх Людвіг – художник і декоратор театру Ст.Скарбка (тепер імені Марії Заньковецької) теж прибув до Львова у 1840 р. Й.Гльойснер у 1839 р. фотографував перші види Львова з балкону теперішнього будинку НТШ і виставляв для публічного огляду у книгарні на пл.Ринок, 33 [13]. Виконував перші у Львові фотопортрети, що вселяло у нас величезну надію віднайти зображення К.П.Каліги.

В обидвох професорів у Львові народилися сини. У Й.Берреса 1821р. народився син Йозеф. Майбутній кадровий офіцер, який після повної вислуги в армії у 45 років поступив у Мюнхенську академію мистецтв і став відомим професійним художником. Молодший за нього на чотири роки син Каліги Кароль 1825 р.н. пішов слідами свого батька, став доктором хірургії і дентистики, до 1891 р. вів у Львові успішну стоматологічну практику.

У 1842 р. львівський професор К.Прокіп Каліга, автор першого вітчизняного підручника зуболікування здається поважно захворів і вийшов на пенсію. Можливо виїжджав на лікування, але похований у Львові, місце його поховання не вказується. Поки ще не віднайдені ні могила, ні її місце [23]. Тому нами розпочато її пошуки. Це виявилось дуже непростою справою, тому що на цьому некрополі поховані біля триста тисяч львів'ян 25 національностей з надмогильними епітафіями на 15 мовах. Однак з чогось треба було починати. Під час пошуків ми встановили, що К.П.Каліга похований на Личаківському цвинтарі. У цьому ж році теж помер професор хірургії ректор Львівського університету Франц Мазох (1763-1845), який похований на полі № 10 Личаківського цвинтаря [14]. Тож їх могили можуть знаходитись по сусідству.

На самому куті поховального поля № 10 знаходиться найстаріша на цвинтарі подвійно використана надмогильна плита з написом старовірменською (1675) та польською (1719) мовами. Ймовірно повторно встановлена після перенесення з біляцерковного кладовища середмістя. Від неї на кілька метрів вгору домінує надмогильний пам'ятник двічі ректорові університету (1802/30, 1827/28) Францові Мазоху, який впродовж 1793-1806 р. викладав анатомію зубів і рота та екзамнував студентів з цього предмету, започаткованого ще у «Collegium Medicum» А.Крупинським [24]. Як свідчать біографічні джерела Франц Мазох походив з карпатських земель Угорської корони і міг бути (за деякими версіями) українського походження (20). Його надмогильний мистецький обеліск вкритий розмаїтою символікою, а на його вершині крилата земна куля символізуєплинність часу. Алегорія обкрученої довкола кулі змії, що тримає себе за хвіст, символізує світовий ритм. В роді Мазохів, ймовірно, впродовж кількох поколінь були лікарі, на що може вказувати обеліск з родинно-гербовим зображенням обвитого змією посоха Асклепія. Покійний керівник товариства галицьких хірургів ректор Франц Мазох належав до таємної масонської організації, тому надмогильний пам'ятник вкритий знаками та символами, що вказують на близькість

з масонством: мак, трикутник і всевидяче око. Його донька Кароліна вийшла заміж за директора львівської поліції Леопольда фон Захера, який додав собі жінчине прізвище і їх син теж став Леопольдом фон Захер-Мазох. Нянькою в нього була українська селянка, від якої навчився мови і пісень. Онук львівського професора медицини Леопольд фон Захер-Мазох (1836-1895) народився за 9 років до смерті діда і 12 років, тобто до 1848 р. мешкав у Львові в ампірному будинку купця Глікселі на вулиці Коперніка, 20. З початком революційних подій у Львові його батьки переїхали у Прагу. Потім він жив у Граці і Відні, працював уже на літературно-науковій ниві й став відомим австрійським письменником. Багато писав про Галичину, зокрема повість «Саша і Сашка» (1855), й навіть сам називав себе русином. У своєму колі мав кличку «руського націоналіста», бо вже будучи університетським доцентом у Граці підтримував тісніший зв'язок з осередком галицьких вояків і українців. Гаряче підтримував революційну прогресивістську концепцію кронпринца Рудольфа – єдиного цісарського сина – про необхідність федеративного устрою імперії з рівністю усіх її народів в т.ч. українців Галичини, Володимирії та Буковини. Він же обґрунтував і пропагував створення континентального Європейського союзу, який як ЄС зреалізований лише тепер. Тоді не отримав широкої підтримки й навіть зрозуміння у рідного батька Франца Йосифа, який за такі погляди не бачив у своєму одинаку Фердинанді наслідника трону, через що син покінчив з собою у 1889 році.

Згідно Енциклопедії Вікіпедія Леопольд фон Захер-Мазох молодший у 80-і роки працював професором Львівського університету, а як популяризатор австрійської України був попередником знаного белетриста з Бродів Й.Ротта. Попри це Л. фон Захер-Мазох сягнув світової слави за інше. Описав у своїх романах синдром мазохізму, який зробив основою власної життєвої філософії. Віденський психіатр Ріхард фон Крафт-Етінг, вивчаючи суть сексуальних збочень, увів у власну класифікацію сексуальних аномалій в честь знаного романіста термін «мазохізм» для позначення свідомого прагнення болю і приниження, пов'язаних з переживаннями сексуального збудження.

Тому Львів дехто вважає батьківщиною мазохізму, бо саме тут 10-річний внук ректора Леопольд уперше відчув приємну насолоду від болю, коли одна з його тіток (у діда Франца Мазоха було три дочки) вербовою різкою перевиховувала свого племінника-підглядальника.

Продовжуючи пошуки могили львівського професора дентіатрії Прокопа Карла Каліги, ми не помилились, бо саме в такій послідовності записані імена у його метриці та реєстраційній книзі поховань. Сусідні поховальні поля, де він міг знайти вічне місце спочинку, містили могили сучасників П.Каліги, членів родини відомих видавців Піллерів, у типографії яких друкувалися підручники А.Крупинського, В.Штраського. Тут же покоїться прах їхнього спільного доброго товариша званого актора, режисера комедій львівських авторів Олександра Фредра і Йосифа Коженювського, драматурга і антрепренера Львівського театру Яна Непомука Камінського (1777-05.01.1855).

Підручник Каліги К.П. відшукали науковці бібліотеки ім.Василя Стефаніка. Другий примірник – у бібліотеці Віденського університету, де зберігається і дисертація П.К.Каліги, яку в руках тримала секретар-референт наукового відділу Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького Світлана Василівна Різничок. Ксерокопії його підручника зберігаються на кафедрі терапевтичної стоматології і в деканаті факультету. Відомо, що К.П.Калігу вчили віденські професори J.H.Reimann, J.Beer і F.K. Hartmann.

К.П.Каліга був першим професором дентіатрії у Львові й ми постійно намагаємось дослідити, а ще більше розкрити його роль у становленні й розвитку львівської стоматологічної школи. Але з погляду галицького обивателя він був успішним львівським доктором медицини й магістром дентистики.

Державний комітет архівів України
Львівська обласна державна адміністрація
Державний архів Львівської області

вул. Підвальна, 13, м. Львів, 79008, тел. (0322) 72-07-14, 74-23-23, тел./факс 72-78-70,
E-mail: dsl@mail.lviv.ua Код СДРПОУ № 03494505

08.02.2008 № К-168 На № _____ від _____

АРХІВНА ДОВІДКА

В документах Личаківського кладовища у Львові є запис про захоронення

23 січня 1846 Кароля Прокопа Кароля (Caliga Prokop Karol)

Поле № 9, могила № 63

Підстава: ф. Р-3152, оп. 1, спр. 15, арк. 857б

Директор архіву
Виконавця:

В.Т. Кушніра

Архівна довідка запису поховання

Ueber die
Krankheiten der Zähne
und
die Mittel sie zu heilen.

von
Carl Procop Colliga,
ordentlichem Professor der Zahnärztlichen Kunde an der St. L. L.
Kaisers (König) des Heiligen Römischen Römischen Kaiserthums
Hauptstadt zu Wien.

Wien, 1838.

Verlegt und in Commission bei W. Neumann, Neudruckers.

ХВОРОБИ ЗУБІВ
та
ЗАСОБИ ЇХ ЛІКУВАННЯ

твір

Карла Прокопа Каліги

**екстраординарного професора
зуболікування при Університеті
Височайшого імені Його імператорсько-
королівської Величності Франца
Першого в місті Львові**

Відень, 1838р.

Надруковано на комісії Конгрегаційної
Книготоргівлі Мекітарістен

Титульна сторінка оригіналу підручника Карла Прокопа Каліги німецькою,
відтворена українською мовою

Звернення до Пана

Д-ра Йоганна фон Райманна

Імператорсько-королівського радника двору, Першого лейб-медика Його апостольської Величності, Кавалера Російського імперського ордена Св. Станіслава III-го Рангу, члена медико-хірургічного факультету імператорсько-королівської Академії Йосифа у Відні, медичного факультету при королівському університеті Пешту, а також члена Філармонічного товариства Ляйбаху, імператорсько-королівського Товариства земельного господарства в Крайні, Венеційського атенею, Пруського об'єднання лікарської справи і Медичного товариства Ляйпцигу, почесного члена Природознавчого і Лікарського товариства у Дрездені. Члена-кореспондента Медично-хірургічного товариства Берліна, а також Філософського і медичного товариства Вюрцбургу, ректора Магніфікуса Віденського університету у 1833 році.

Високородний пане Раднику

Багаторічна практика в галузі зуболікування спонукала мене до викладення і публікації власного досвіду в цій невеликій книжці, яку написано не для письменницького марнославства чи для особистої вигоди, але з чесного бажання принести користь ближньому, подати допомогу і полегшення тим, хто страждає від хвороб зубів, а також з метою вберегти здоров'я людей від недуг. Прошу вашого дозволу, вельмишановний учителю, – в якості Вашого колишнього учня, – на те, щоби Ваше вельможне ім'я передувало цій моїй першій спробі. Із моєю найлибшою повагою прошу Вас прийняти дану працю в знак моєї сердечної вдячності із висловлюванням почуття безмежної шани Вам,

Високородний пане раднику

Ваш Покірний слуга Карл Прокіп Каліга
Екстраординарний професор Зуболікування у Львові

Звернення К.П.Каліги до професора і посвята своєму вчителю Й.Н.Райманну

Викладачі кафедри терапевтичної стоматології Ільчишин Н., Ріпецька О., Кухта С., Федун І., Бучковська А., Фурдичко Р. (зліва направо) зі студентами 2-го курсу в день міської толоки. Личаківський цвинтар. 18.04.2008

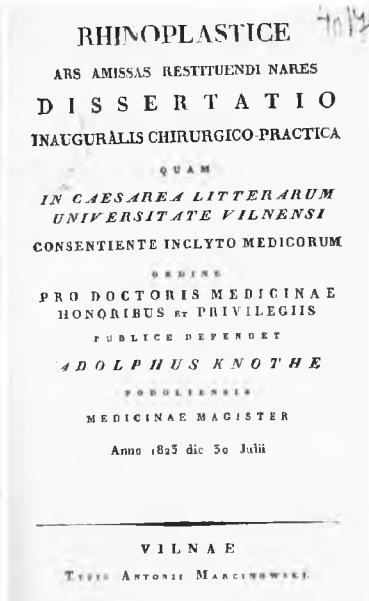
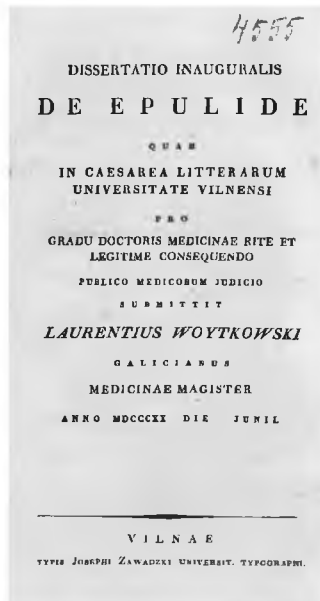

Тут на п/п № 9 Личаківського некрополя знаходяться могили поховань трьох поколінь родини Калігів. Надгробок д-ра хірургії і дентистики Карла Каліги (1825-1891) – сина першого львівського професора дентіатрії у Львові Прокопа К.Каліги (1785-1845)

Перші дисертації зі стоматології східноєвропейських вчених з Литви та України.
Вільно-Відень, 1811-1842.

Рік захисту	Автор і назва дисертації
1811	Онупрій Нехвідович. Rariori Linguae Vitio Organico.
1812	Вінцент Йосиф Войневич. De Carbunculo Faciei.
1817	Йосиф Бродович. Anatomiam et phygiologiam dentium Humanotum.
1818	Костянтин Порцянюк. De Cancro Labiorum.
1820	Лаврентій Войтковський. De epulide.
1823	Адольф Кноте. Phinoplastice arsamissas restituendi nares.
1823	Даніель Спасович. De Labroraphia.
1824	Ян Камінський. De odontalcia.
1825	Еразм Бжезінський. De asthmate spastico item de forcipe ad operationem labri leporini cirrecta.
1826	Франц Пекарський. De Maxillae inferioris amputabione et partiali extirpatione.
1826	Прокіп Каліра. Über die Krankheiten der Zähne und Mittel si zue heilen.
1840	Петро Булгаровський. De scorbuto.
1842	Генрик Кулаковський. Cheioplastice et stomatopoesi.

Титульні сторінки дисертацій зі стоматології початку XIX ст. на ступінь доктора медицини литовця Онуфрія Нехвідовича (1811), галичанин Й.Бродовича (1817) і Лаврентія Войтковського (1820), подолянина Адольфа Кноте (1825).
(За I.Balčiūniene, 1998).

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівна довідка ДАЛО.Ф.Р-3152, оп.1, спр.15, 85арк.
2. Багалей Д.И. Альбом К 100-летию Харьковского Императорского университета / Д.И. Багалей. – Харьков, 1905. – 40 с.
3. Біля витоків стоматологічного факультету у Львові: професор Любомира Луцик // Львів: Кварт, 2007. – 108 с.
4. Давня Львівська фотографія. – Львів: Центр Європи, 2004. – 368 с.
5. Дженкинс Н. Прогресс зубо врачевания / Н. Дженкинс // Зубо врачевный Мир. – 1911. – №7, 8. – С.201-207, 241-249.
6. Енциклопедія Львова. Т.І. – Львів: Літопис, 2007. – 656 с.
7. Зіменковський Б.С. Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784-2006 / Б.С. Зіменковський, М.Р. Гжегоцький, О.Д. Луцик. – Львів: Наутітус, 2006. – 416 с.
8. Зіменковський Б.С. Австрійський період в історії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького / Б.С. Зіменковський, О.Д. Луцик, С.В. Різничок. – Львів: АМЛ XIII, 2007. – С. 99-119.
9. Ісаєвич Я. Українське книговидання другої половини XVII-XVIIIст. / Я. Ісаєвич //Microsoft Internet Explorer.
10. Історія Львова. У трьох томах. – Львів: Центр Європи, 2006. – 1278 с.
11. Капраль М. Національні громади Львова XVI-XVIIIст. / М. Капраль. – Львів: Піраміда, 2003. – 440 с.

12. Капраль М. Економічні привілеї Львова XV-XVIIIст. і привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / М. Капраль. – Львів: Піраміда, 2007. – 816 с.
13. Котлобулатова І. Львівська поштівка / І. Котлобулатова. – Краків, 2002. – 491с.
14. Криса Л. Проходи по Личакову: Путівник / Л. Криса, М. Нагай // Львів, 2007. – 108 с.
15. Кухта В.С. 90-річчя діяльності Львівського стоматологічного товариства / В.С. Кухта // Стоматологічні новини. – 2001. – С. 3-9.
16. Кухта В.С. Нариси історії медицини з ілюстраціями. Електронна книга / В.С. Кухта, С.Й. Кухта. – Львів, 2008. – 270 с.
17. Кухта В.С. Доктор медицини Йосиф М.Бродович / В.С. Кухта, О.Г. Пилипів, С.Й. Кухта // НС, №2 (55). – 2008.
18. Макеєв В.Ф. Історія Львівського стоматологічного товариства / В.Ф. Макеєв, Р.М. Ступницький, В.С. Кухта // НС, №4 (49), 2006. – С.95-101.
19. Нариси історії медицини. За ред. проф. Кухти С.Й. – Львів, 2007. – 244 с.
20. Серета О. Львівська «мазохіада» / О. Серета // Zaxid.net. – 11.04.2008.
21. Ступницький Р.М. Стоматологічному факультету Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького 50 років / Р.М.Ступницький // НС, 2008. – №1(54). – С.99-100.
22. Турчин Ю.В. Перший професор дентіатрії у Львові / Ю.В. Турчин // АМ, 2008. – №3(228). – С.4-5.
23. Фіголь Р. Личаківський некрополь / Р. Фіголь. – Львів, 2006. – 480 с.
24. Шегедин М.Б. Львівський державний медичний коледж / М.Б. Шегедин, А.М. Рузанов. – Видання третє. – Львів, 1998. – 185с.
25. Balčiūniene I. Lietuvos stomatologijos istoria / I. Balčiūniene. – Vilnius, 1998. – 224 p.
26. Caliga K. P. Über die Krankheiten der Zähne und die Mittel sie zu heilen. Professor Zahnarznei-Munde in Lemberg / K. P. Caliga. – Wien, 1838. – 59 s.
27. Hoffmann-Axthelm. Lexikon / Hoffmann-Axthelm. – Leipzig, 1968. – С.167.
28. Kadyi H. Rys dziejow Wydzialu Lekarskiego we Lwowie / H. Kadyi. – Now.Lek., 1906. – С.284-290, 321-330.

Viktor KUKHTA, Stepan KUKHTA

THE DEVELOPMENT OF DENTISTRY IN LVIV UP TO THE MIDDLE OF XIX CENTURY

The article depicts the stages of development of dentistry in Lviv up to the middle of XIX century. In the last decade of XVIII century there were favourable conditions for the origin of scientific medical schools in Lviv, including dental school according to the organisation of higher medical education. Since 1773 A. Krupinskyj started systematic teaching of independent section «Anatomy of teeth and oral cavity» for the students of Collegium Medicum and medical faculty of Lviv university. Since 1828 in the educational programmes for medical students compulsory subject has been included «Dentoatria». It was taught in turn by professors Karl Prokop Kaliga and Vincent Shtraskyj. K.P. Kaliga wrote the first textbook in Lviv «Über die Krankheiten der Zähne und die Mittel sie zu heilen» (1834), thus the foundation of future dental school has been completed.